

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ НАРОЩУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗЕРВІВ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

FORMATION OF THE MECHANISM FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF USING RESERVES TO DEVELOP THE ENTERPRISE'S POTENTIAL

У статті розглянуто теоретичні підходи до визначення сутності потенціалу підприємства з різних наукових позицій. Проаналізовано фактори впливу на рівень ефективності формування потенціалу підприємства. Розкрито основні функції управління ефективністю використання резервів розвитку потенціалу підприємства. Визначено, обґрунтовано етапи управління ефективністю використання резервів розвитку потенціалу підприємства. Побудовано механізм нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства.

Ключові слова: потенціал підприємства, фактори, етапи, функції, механізм нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства.

В статье рассмотрены теоретические подходы к определению сущности потенциала предприятия с различных научных позиций. Проанализированы факторы влияния на уровень эффективности формирования потенциала предприятия. Раскрыты основные функции управления эффективностью использования резервов развития потенциала предприятия. Определены, обоснованы этапы управления эффективностью

использования резервов развития потенциала предприятия. Построен механизм наращивания эффективности использования резервов развития потенциала предприятия.

Ключевые слова: потенциал предприятия, факторы, этапы, функции, механизм наращивания эффективности использования резервов развития потенциала предприятия.

The article deals with theoretical approaches to the definition of the essence of the potential of the enterprise from different scientific positions. The factors of influence on the level of efficiency of forming the potential of the enterprise are analyzed. The basic functions of managing the efficiency of the use of reserves for the development of enterprise potential are revealed. Stages of management of the efficiency of using reserves of enterprise potential development are determined and substantiated. The mechanism of increasing the efficiency of the use of reserves for the development of the enterprise's potential has been constructed.

Key words: potential of enterprise, factors, stages, functions, the mechanism of increasing the efficiency of using reserves to develop the potential of the enterprise.

УДК 334:061:005.336(045)

Ареф'єва О.В.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри економіки
повітряного транспорту
Національний авіаційний університет

Вовк О.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки повітряного
транспорту

Національний авіаційний університет

Кириченко А.І.

магістрант
Національний авіаційний університет

Постановка проблеми. У сучасних економічних умовах діяльність підприємства з невисоким рівнем сформованого потенціалу чи невикористаними можливостями його застосування найчастіше є найбільш сприйнятливою до негативних впливів, що обумовлює необхідність вивчення й аналізування особливостей формування потенціалу підприємства та управління ним.

Під час здійснення аналізу потенціалу підприємства необхідно приділити значну увагу виявленню основних резервів, тобто можливостей забезпечення більш оптимальної організації господарської діяльності підприємства за рахунок найбільш повного використання його потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження сутності поняття «потенціал підприємства» та визначення його складових висвітлено в працях відомих дослідників, таких як О. Ареф'єва, О. Вовк, Л. Абалкін, В. Архангельський, А. Анчишкін, І. Лукінов, Б. Мочалов, І. Репін, Д. Черніков, Р. Марушков, М. Іванов, Ю. Одегов, К. Андрєєв, О. Федонін, О. Олексик, І. Отенко, І. Должанська, Т. Загорна, О. Удалих, Г. Герасимчук.

Однак актуальними питаннями є пошук внутрішніх резервів підприємства та інструментаріїв їх активізації, а отже, використання потенціалу підприємства та управління ним.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування механізму нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Успішне господарювання будь-якого підприємства визначається потенціалом підприємства та ефективним його використанням. У загальному визначенні потенціал підприємства є сукупністю трудових, інноваційних, матеріальних, інформаційних, фінансових та інших ресурсів і можливостей підприємства, природних умов та здібностей персоналу, які сприяють одержанню максимального доходу та забезпечують ефективну діяльність і розвиток підприємства.

Для більш детального дослідження економічної сутності поняття «потенціал підприємства» проведемо аналіз його трактувань в сучасній науковій літературі.

У «Великому тлумачному словнику української мови» потенціал тлумачиться як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані у певній сфері, галузі, ділянці; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили якоїсь діяльності, що можуть виявлятися за певних умов [2, с. 902].

В «Економічній енциклопедії» зазначається, що потенціал – це наявні в економічного суб'єкта

ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети [4, с. 13].

В «Економічному словнику» термін «потенціал» розглядається як засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення будь-якого завдання; здібності окремої людини, суспільства, держави до певної діяльності [5, с. 279].

Нині серед науковців відсутня однозначна думка про поняття потенціалу підприємства. Оскільки одна частина науковців у своїх дослідженнях розглядає це поняття в широкому розумінні, висвітлюючи потенціал підприємства як узагальнений показник поточного та перспективного стану підприємства, що включає науково-технічну, інноваційну, кадрову, інвестиційну, виробничу, інформаційну та інші складові діяльності підприємства, а інша частина науковців прирівнює потенціал підприємства до наявних ресурсів.

З наявних визначень сутності потенціалу підприємства можна виділити чотири основні підходи до його розуміння, а саме ресурсний, цільовий, результативний, функціональний.

До представників ресурсного підходу відносять Л. Абалкіна, В. Архангельського, А. Анчишкін, І. Лукінова, Б. Мочалова, І. Репіна, Д. Чернікова, які стверджують, що потенціал підприємства визначається як сукупність необхідних для функціонування та розвитку всіх наявних видів ресурсів підприємства. Тобто за цього підходу ресурсна складова є базою для формування потенціалу на підприємстві, ігноруючи інші складові потенціалу. Саме ресурсна концепція є основою для подальших досліджень та вдосконалення поняття «потенціал підприємства» як економічної категорії.

Представниками цільового підходу є Р. Марушков, М. Іванов, Ю. Одегов, К. Андрєєв, які ототожують потенціал підприємства з можливістю та спроможністю підприємства здійснювати господарську діяльність і виконувати певні завдання, що в результаті сприятимуть досягненню встановлених цілей. Можна зазначити, що цей підхід спрямований на висвітлення цільової орієнтації потенціалу. Однак в межах запропонованого підходу досить часто відсутня конкретизація ресурсів та можливостей, які необхідні для досягнення встановлених результатів.

До представників результативного підходу можна віднести Л. Ревуцького, Б. Бачевського, І. Заблоцьку, О. Решетняк. Запропоновані цими дослідниками підходи передбачають розгляд потенціалу з точки зору можливого за певних умов отримання результату, але з ігноруванням інших складових потенціалу.

Представниками функціонального підходу є О. Федонін, І. Репіна, О. Олексик, І. Отенко,

І. Должанська, Т. Загорна, О. Удалих, Г. Герасимчук. За цього підходу потенціал є здатністю виконувати певні функції, такі як виробництво матеріальних благ, здійснення виробничої діяльності, задоволення суспільних потреб. Водночас в межах цього підходу не враховується ресурсна складова.

Дослідження поняття «потенціал підприємства» дає змогу говорити про наявність різних поглядів щодо розуміння його сутності. Також неможливо однозначно говорити про прихильність автора до конкретного підходу, оскільки більшість авторів у своїх визначеннях робить акцент на різні складові потенціалу. Проте необхідно зазначити, що кожен автор показує важливість використання потенціалу для досягнення необхідних результатів діяльності підприємства.

Отже, результати дослідження наукових джерел дають змогу зробити висновок, що потенціал підприємства – це наявні можливості та здібності підприємства перетворювати всі види вхідних ресурсів за допомогою підприємницьких здібностей персоналу на економічні блага для досягнення встановлених цілей на підприємстві та задоволення суспільних потреб.

Кожне підприємство у власній господарській діяльності прагне забезпечити одержання максимального результату з мінімальними втратами та ризиками. Для досягненні цієї мети на підприємстві розробляється власна система управління діяльністю, яка включає низку складових елементів, однією з яких є управління розвитком потенціалу підприємства.

Управління розвитком потенціалу підприємства – це планування, розроблення та реалізація організаційних рішень, спрямованих на забезпечення раціональності процесів формування, нарощування та використання ресурсів і можливостей суб'єкта господарювання на кожній стадії його життєвого циклу [8, с. 202].

На процес формування потенціалу підприємства здійснюють вплив безліч внутрішніх та зовнішніх факторів. Тому проаналізуємо фактори внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства, від яких залежать необхідний рівень потенціалу, його структура, особливості та ступінь використання тих чи інших складових формування та управління потенціалом підприємства. Умовно фактори впливу на рівень ефективності формування потенціалу підприємства можна поділити на декілька груп (рис. 1):

1) чинники мікросередовища – фактори, що формуються на рівні самого підприємства й обумовлені його організаційними, ресурсними характеристиками;

2) чинники макросередовища – чинники зовнішнього впливу, що виникають за межами підприємства (на державному та світовому рівнях); ця група чинників включає економічні, соціальні,

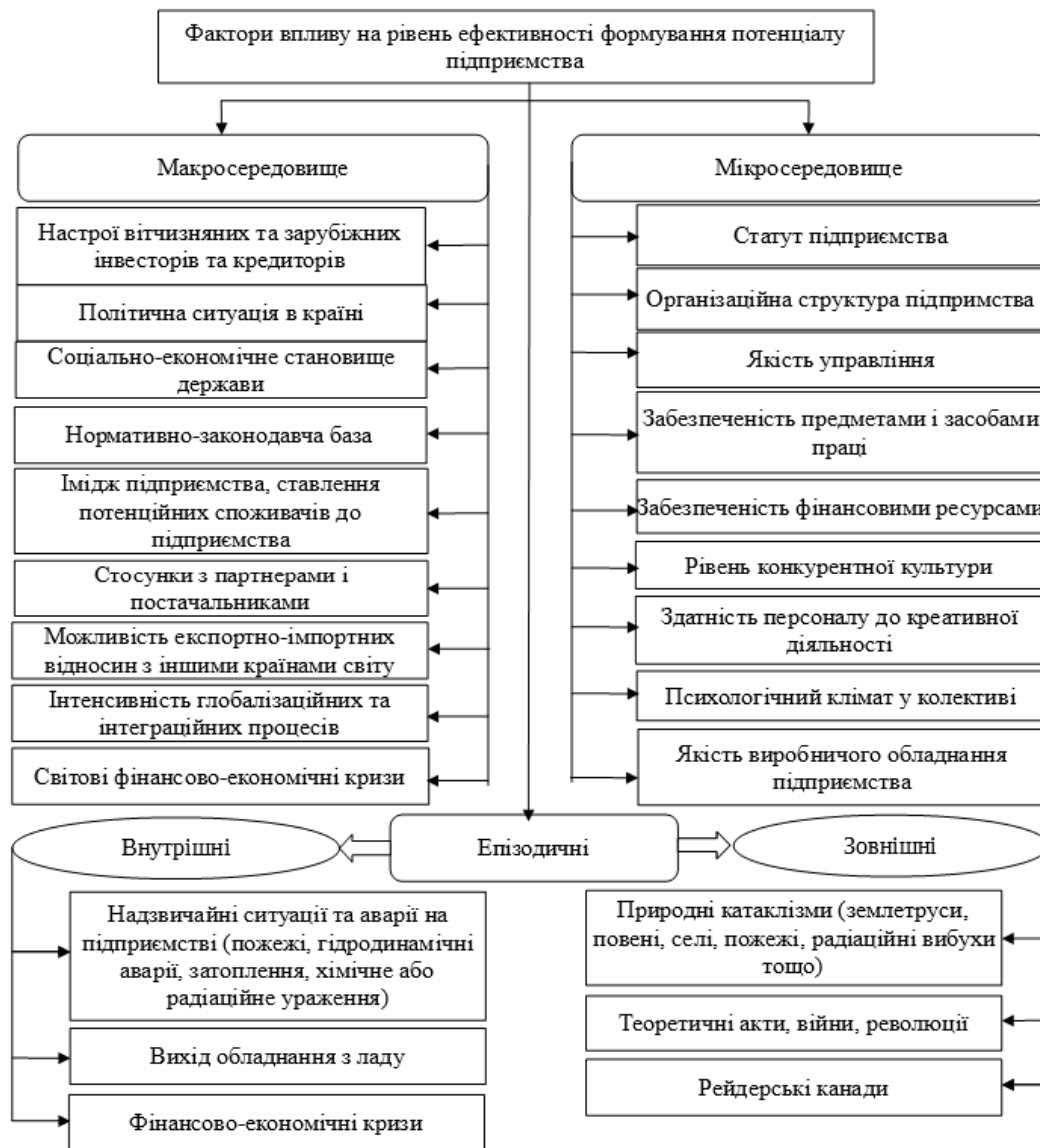

Рис. 1. Фактори впливу на рівень ефективності формування потенціалу підприємства

Джерело: складено авторами на основі джерела [9, с. 41]

політичні, юридичні умови, що виникають під впливом обмежувальних або стимулюючих заходів з боку державних органів, банків, інвестиційних компаній, політичних сил, громадських організацій тощо [1, с. 72];

3) епізодичні чинники – фактори, що характеризуються непостійністю, спонтанністю, низьким рівнем прогнозованості; можуть виникати як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищах підприємства [9, с. 41].

Отже, під час формування механізму нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства важливим етапом є врахування рівня впливу вказаних факторів на розвиток потенціалу підприємства та можливість підприємства впливати на них.

Управління ефективністю використання резервів розвитку потенціалу підприємства, як і будь-

яка економічна система, виконує низку функцій, які представлені на рис. 2.

Всі зазначені функції тісно пов'язані між собою в єдиному процесі управління. Недосконале планування господарської діяльності підприємства, незадовільна організація, погана мотивація праці та слабкий контроль здійснюють негативний вплив на результати діяльності підприємства загалом, тому ефективне управління розвитком потенціалу підприємства потребує постійного забезпечення взаємозв'язку процесів планування, організації, мотивації, контролю та моніторингу.

Під час формування механізму нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства необхідно також врахувати основні етапи управління ефективністю використання резервів розвитку потенціалу підприємства, що представлені на рис. 3.

Рис. 2. Функції управління ефективністю використання резервів розвитку потенціалу підприємства

Джерело: складено авторами на основі джерела [8, с. 204]

Отже, на першому етапі відбувається визначення цілей управління розвитком потенціалу підприємства на основі проведеного аналізу поточних та перспективних планів його діяльності та розвитку.

Метою другого етапу є формування інформаційної бази для забезпечення розвитку виробництва, необхідної якості створюваної продукції і послуг, а також прийняття ефективних управлінських рішень на кожному наступному етапі управління розвитком потенціалу підприємства.

На третьому етапі з місії підприємства виділяють пріоритети, що мають бути враховані під час формування стратегії управління розвитком потенціалу підприємства. Тобто з урахуванням типу підприємства, його організаційної структури, форми власності, видів продукції або послуг, які воно реалізує, конкретизуються основні цілі та першочергові завдання управління розвитком потенціалу підприємства.

Наступним етапом є оцінка фінансових результатів діяльності підприємства з використанням різноманітних показників і коефіцієнтів, що є інди-

торами фінансової стійкості, платоспроможності, прибутковості й ефективності роботи підприємства. Результати аналізу в майбутньому можуть бути використані для пошуку резервів використання потенціалу підприємства.

Оцінка потенціалу підприємства включає дослідження впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на потенціал підприємства, виокремлення складових потенціалу, пошук вільних резервів для їх реалізації, оцінювання рівня потенціалу за окремими складовими з використанням кількісних параметрів.

П'ятий етап управління розвитком потенціалу підприємства може бути здійснений за допомогою методів економіко-математичного моделювання, за результатами розрахунків яких можна визначити найбільш впливові фактори та резерви нарощування потенціалу підприємства.

На основі результатів попередніх досліджень та прийнятих управлінських рішень здійснюється розроблення стратегії щодо управління розвитком потенціалу підприємства.

Восьмим етапом є реалізація стратегії управління розвитком потенціалу підприємства та

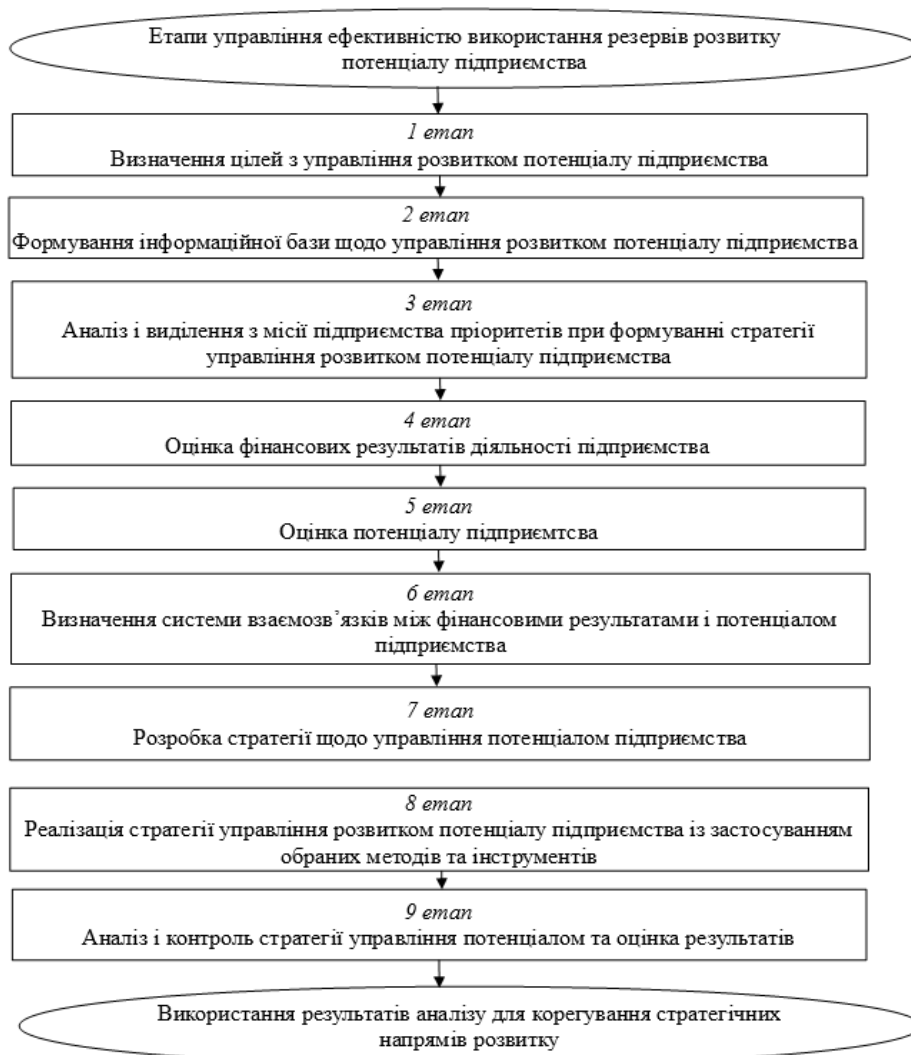

Рис. 3. Етапи управління ефективністю використання резервів розвитку потенціалу підприємства

Джерело: складено авторами на основі джерела [3, с. 153]

застосування вибраних методів, інструментів і важелів впливу.

Потім здійснюються аналіз, поточний контроль, моніторинг ефективності та результатів сформованої стратегії.

Завершальним етапом є використання результатів аналізу для коригування стратегічних напрямів розвитку підприємства. На цьому етапі в разі незадовільних результатів здійснюється перегляд прийнятих управлінських рішень.

Запропонована схема дає змогу комплексно оцінити фінансовий стан підприємства, наявний потенціал, рівень використання ресурсів і внутрішніх резервів, взаємозв'язок рівня використання потенціалу та результатів діяльності підприємства.

За результатами аналізу факторів впливу на рівень ефективності формування потенціалу підприємства, основних функцій та етапів управління

можна запропонувати механізм нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства, що представлений на рис. 4.

Отже, побудувавши механізм нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства, можемо зазначити, що результати діяльності будь-якої виробничої системи визначаються впливом умов зовнішнього середовища на вибір цілей, засобів та методів їхнього досягнення, а також впливом умов внутрішнього середовища на межові можливості виробництва.

Найбільш повне уявлення про резерви дає аналіз усіх аспектів виробничо-господарської діяльності підприємства, тобто його підрозділів протягом усього виробничо-господарського циклу. Такий аналіз спирається на принципи пошуку резервів виробництва, серед яких можна назвати такі:

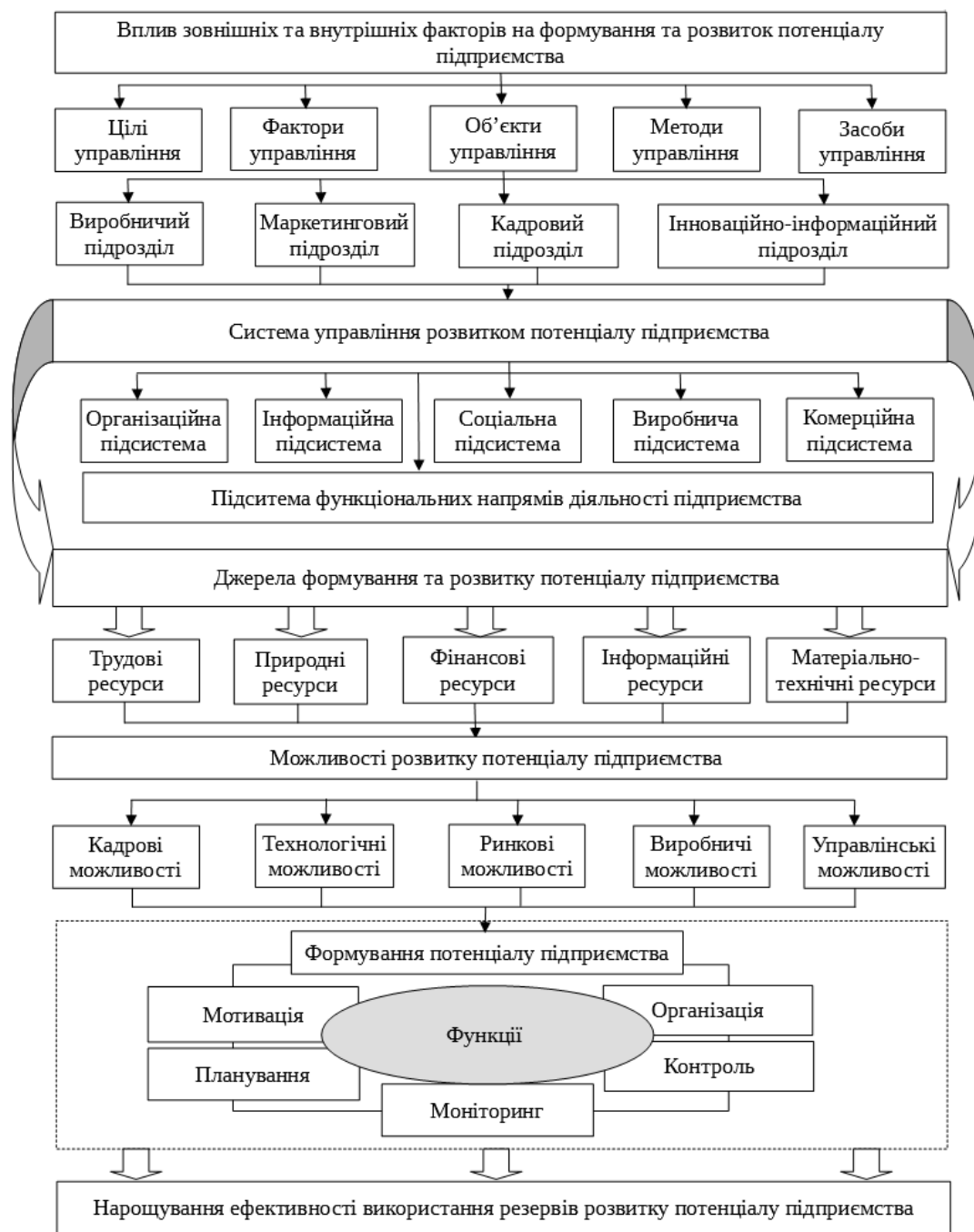

Рис. 4. Механізм нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства

Джерело: складено авторами

– принцип комплексності, який полягає у вивченні взаємозалежного комплексу показників, факторів та об'єктів, які можуть забезпечити необхідну повноту виявлення резервів виробництва;

– принцип ведучої ланки, який зазначає те, що у виробничо-господарській діяльності будь-якої ділянки виробництва під час вивчення будь-якого показника ефективності виробництва можна визначити найбільш резервомісткі об'єкти зосередження найбільшої маси недоглядів, утрат, прихованих можливостей;

– принцип комплектності, який пов'язаний з угрупованням резервів за елементами процесу виробництва;

– принцип однократності обліку, що означає, що за зведеного підрахунку резервів за будь-яким аналізованим об'єктом необхідно усунути повторний облік, а особливо тоді, коли фактори взаємозалежні;

– принцип оптимальної послідовності обліку, що полягає в тому, щоб аналіз продукції проводився не тільки і не стільки на стадії виробництва,

але й на передпроектній стадії, стадіях проектування й підготовки до виробництва;

– принцип оптимального поєднання різних видів економічного аналізу (пошук резервів можна починати з оцінювання результатів фінансово-економічної діяльності, що дасть змогу визначити явні недогляди, відхилення та втрати) [6, с. 222].

Щоб глибше розкрити той чи інший бік виробничо-господарської діяльності, зробити ефективнішим пошук резервів розвитку потенціалу на підприємствах, застосовуються різні види аналізу, кожний з яких відрізняється своєрідністю мети, прийомів та інших особливостей.

Досліджуючи джерела формування та розвитку потенціалу підприємства, зазначаємо, що кожен з видів ресурсів є сукупністю можливостей досягнення цілей підприємства. Це означає, що, маючи у своєму розпорядженні ті чи інші засоби виробництва, кадри, виробничі приміщення з визначеними характеристиками, спорудження та інші ресурси, виробнича система здатна тією чи іншою мірою задовольняти нестатки, що змінюються, потреби й запити потенційних покупців.

Щоб ресурси використовувались ефективно, а підприємство розвивалось, повинна зростати їхня ефективність. Ефективність підприємства означає той баланс між усіма факторами виробництва, що дає найбільший випуск за найменших зусиль.

Розглядаючи внутрішні можливості підприємства, перш за все звертаємо увагу саме на ті, які дають змогу постійно вдосконалювати виробничий потенціал підприємства, тобто розширювати його межові можливості. Серед них можна відзначити:

– здатність до швидкого переналагодження виробництва за рахунок використання сучасних технологій;

– здатність оперативним чином коректувати цілі виробництва з урахуванням змін на ринку;

– здатність раціонально використовувати інвестиційні можливості;

– здатність забезпечувати високий рівень конкурентоздатності товарів та послуг [7, с. 229].

Отже, можна говорити, що резерви є можливостями прискорення досягнення цілей підприємства, що досягаються через використання конкретних ресурсів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на основі проведених досліджень можна зробити висновок, що в економічній літературі представлені різні підходи до структуризації потенціалу підприємства, аналіз яких дає можливість зробити висновок, що всі складові елементи потенціалу підприємства перебувають у постійному взаємозв'язку один з одним та відповідним чином впливають на загальний рівень потенціалу підприємства.

Побудований механізм нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства посідає важливе місце в управлінні

потенціалом, оскільки дає змогу оптимально організувати господарську діяльність підприємства за рахунок повного використання його потенціалу, що дає можливість менеджерам підприємства різних рівнів управління сформулювати чітке уявлення щодо майбутньої діяльності підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ареф'єва О., Харчук Т. Економічні засади формування потенціалу підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 7. С. 71–76.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2002. 1440 с.
3. Грабчук О., Бовсуновська Г. Теоретичні аспекти управління потенціалом підприємства. Управління розвитком. 2016. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua.
4. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3 / редкол.: С. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Академія, 2002. 952 с.
5. Економічний словник / за ред. П. Баргія, С. Дорогунцова. Київ: Гол. ред. УРЕ, 1973. 623 с.
6. Потенціал підприємства: формування та використання: підручник / Н. Касьянова, Д. Солоха, В. Морева, О. Белякова, О. Балакай. Донецьк: Цифрова типографія, 2012. 257 с.
7. Маршалок М., Радько В., Нікітченко С. Потенціал і розвиток підприємства. Київ, 2014. 322 с.
8. Маслак О., Безручко О. Управління економічним потенціалом підприємства на різних стадіях його життєвого циклу. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2014. URL: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>.
9. Маслак О., Квятковська Л., Безручко О. Особливості формування економічного потенціалу підприємства в умовах циклічних коливань. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9 (135). URL: <http://nbuv.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Arefieva O., Kharchuk T. Ekonomichni zasady formuvannia potentsialu pidpriemstva // Aktualni problemy ekonomiky. – 2008. – № 7. – S. 71–76.
2. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainsoi movy / uklad. i holov. red. V. Busel. – K.; Irpin: Peruniu, 2002. – 1440 s.
3. Hrabchuk O. Teoretychni aspekty upravlinnia potentsialom pidpriemstva [Elektronnyi resurs] / O. Hrabchuk, H. Bovsunovska // Upravlinnia rozvytkom. – 2016. – Rezhym dostupu do resursu: www.irbis-nbuv.gov.ua/
4. Ekonomichna entsyklopediia: u 3 t. T. 3 / redkol.: S. Mochernyi (vidp. red.) ta in. – K.: Akademiia, 2002. – 952 s.
5. Ekonomichni slovnyk / za red. P. Barhiia, S. Dorohuntsova. – K.: Hol. red. URE, 1973. – 623 s.
6. Kasianova N. Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta vykorystannia: pidruchnyk / N. Kasianova, D. Solokha, V. Moreva, O. Bieliakova, O. Balakai. – Donetsk: Tsyfrova typohrafiia, 2012. – 257 s.
7. Marshalok M. Potentsial i rozvytok pidpriemstva / M. Marshalok, V. Radko, S. Nikitchenko. – Kyiv, 2014. – 322 s.

8. Maslak O. Upravlinnia ekonomichnym potentsialom pidpriemstva na riznykh stadiiakh yoho zhyttievoho tsykladu [Elektronnyi resurs] / O. Maslak, O. Bezruchko // Marketynh i menedzhment innovatsii. – 2014. – Rezhym dostupu do resursu: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua>.

9. Maslak O. Osoblyvosti formuvannia ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva v umovakh tsyklichnykh kolyvan [Elektronnyi resurs] / O. Maslak, L. Kviatkovska, O. Bezruchko // Aktualni problemy ekonomiky. – 2012. – № 9 (135). – Rezhym dostupu do resursu: <http://nbuv.gov.ua>.

Arefieva O.V.

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Department of Economics of Air Transport
National Aviation University

Vovk O.M.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economics of Air Transport
National Aviation University

Kyrychenko A.I.

Graduate Student
National Aviation University

FORMATION OF THE MECHANISM FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF USING RESERVES TO DEVELOP THE ENTERPRISE'S POTENTIAL

The article is devoted to the formation of a mechanism for increasing the efficiency of the use of reserves for the development of enterprise potential. The theoretical approaches to the definition of the essence of the concept of enterprise potential from different scientific positions are considered. It is substantiated that the enterprise potential represents the existing capabilities and the capacities of the enterprise to convert all types of input resources through the entrepreneurial abilities of the personnel in the economic benefits to achieve the goals set at the enterprise and meet the public needs. The factors of the internal and external environment of the enterprise, on which the necessary level of potential depends, its structure, features, and extent of use of various components of formation and management of enterprise potential development are determined and analyzed. It is highlighted that external factors of influence include micro-environmental factors and macro-environmental factors, as well as internal factors of influence, are episodic factors. The basic functions of managing the efficiency of using reserves of enterprise potential development are analyzed: planning, organization, motivation, control, and monitoring. It is noted that imperfect planning of the economic activity of the enterprise, poor organization, poor motivation of labour or weak control have a negative impact on the results of the enterprise as a whole, therefore, these functions should be closely interconnected in a single management process. The stages of managing the efficiency of using reserves of enterprise potential development are grounded, which allow comprehensively estimating the financial condition of the enterprise, the available potential, the level of use of resources and internal reserves, the relationship between the level of potential use and the enterprise's operating results. According to the results of the analysis of factors of influence on the level of efficiency of forming the potential of the enterprise, the main functions of managing the efficiency of the use of reserves for the development of enterprise potential and the stages of managing the efficiency of the use of reserves for the development of enterprise potential, developed a mechanism for increasing the efficiency of the use of reserves for the development of enterprise potential. It is found and revealed that the mechanism for increasing the efficiency of the use of reserves for the development of the enterprise potential occupies an important place in the management of potential since it allows to optimally organize the economic activity of the enterprise due to the full use of its potential, which allows managers of enterprises of different levels of management to form a clear idea about future activities of the enterprise.